

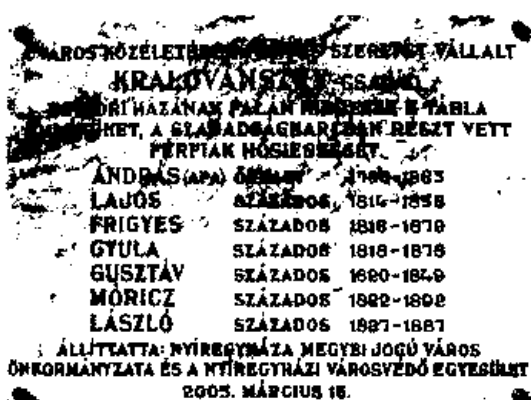
A Kralovánszkyak emléktáblája

Nemzeti ünnepeinken az emlékezés nemcsak arra jó, hogy számba vegyünk hazánk történelmének kiemelkedő eseményeit, felidézünk a nagy pillanatokot, s azokat is, akik mindezekben jelentős szerepet játszottak, hanem arra is alkalmas, hogy egy kisebb közösség, egy település megkeresse a maga hőseit, s a nagyokkal együtt róluk is megemlékezzen.

Így volt ezzel Nyíregyháza is, amikor ez év március 15-én emléktáblával tisztelgett az 1848-as forradalom és szabadságharc méltán kiemelkedő városi hősei előtt. E dolog nagyszerűségét és országosan egyedülálló voltát pedig az a tény adta, hogy az emléktáblán szereplő hét név ugyanannak a családnak hét tagját, apát és hat fiát tartalmazza. Nem tudni, csak vélni, sejtteni lehet az okát annak (talán az, hogy a család néhány tagja a hatalom szolgálatába lépett), hogy a XIX. század második felében miért nem emlegették őket az önkényuralom utáni 1848-as megemlékezéseken. Nevük, hírük így lassan kikopott az emlékezetből, s csak a legutóbbi, a szabadságharc 150. évfordulója méltó megünneplésére nekibuzdult helytörténeti kutatás hozta ismét felszínre nevüket, tetteiket, hogy 2003-ra immár márványtábla őrizze tovább emléküket.

A család városi és vármegyei tekintélyét az apa, *Kralovánszky András* teremtette meg. Református nemesi családban született az 1780-as évek közepén, de hogy hol, azt nem tudjuk. Fia-talon katonának állt a császári-királyi 6. (Württemberg) huszárezredbe, ahol őrmesteri rangot ért el. Ezt a regimentet még gróf Károlyi Sándor állította fel, s legénységét a Tisza környéki vármegyékben toborozták. Huszonévesen vett részt a napóleoni háborúkban, ahol az ezred az asperni és a wagrami csatákban különösen kitüntette magát. A háborúk végével Kralovánszky őrmester egy beszállásolás alkalmával került Nyíregyházára. Itt ismerkedett meg későbbi feleségével, Kovács Annával, s átgondolva helyzetét, egy katona előlépési lehetőségeit békeidőben, inkább kilépett a hadseregből és városi szolgálatba állt. Házasságukból hat élő fiúgyermek született, s e nagy család eltartása igen kitartó munkát követelt. Becsületes jelleme, szorgalma révén 1838-ban már Nyíregyháza főbírájává választották, s ezt a hivatal 1844-ig, másodszer pedig 1846 és 1848 között költötte be. A pesti forradalom győzelme után, az 1848. március 21-én Nagykállóban a nemzetőrség szervezésére választott állandó vármegyei bizottsmányban természetesen ott találjuk Kralovánszky Andrást, hiszen mint volt huszárőrmester, katonai tapasztalataira, szervezőképességére mindenképpen számított a vármegye. Néhány nap múlva szintén a megye székhelyén, Nagykállóban választották meg azokat a küldöttségeket, akik a járásokba és azok szakaszaiba utazva kihirdetik majd a forradalom győzelmét, ismertetik a legfrissebb eseményeket, s megkezdik a nemzetőrség szervezését. A dadai járás I. szakaszába küldött deputáció egyik tagjává Kralovánszky Andrást választották meg. A megyei feladatok mellett Nyíregyháza közéletében még fontosabb feladatok vártak a volt főbíróra. 1848 tavaszán a város újonnan választott tisztikarában a család négy tagját is ott találjuk, az apa tanácsnok, Mór fia másodjegyző, Gyula tiszti ügyész, Lajos pedig képviselőtestületi tag.

Nyíregyházát ugyan elkerülték a hadi események, nagy csaták, ütközetek nem zajlottak a környéken, de a honvédelem segítségével, önkéntesek toborzásával, a csapatok élelemmel, felszereléssel, fegyverzettel, lóval való ellátásában a város erőn felül vette ki a részét. Nyár elején a 10. honvédszázalóba toborozták mintegy száz önkéntest, augusztusban-szeptemberben egy önkéntes nemzetőrszázalóhoz küldte a város önkénteseit. A honvédelemmel kapcsolatos ügyek intézésekor szinte mindenütt találkozunk Kralovánszky András nevével. Tagja a nyíregyházi Közbátorsági Választmánynak, részt vett annak a vármegyei bizottságnak a

munkájában is, amelyiknek az volt a feladata, hogy a megyére kirótt újoncilletéket a települések között elossza, de ott volt mint bizottsági tag 1848. szeptember elején Tiszabüdön és Szentmihályon, hogy a kiállított újoncokat megvizsgálják, alkalmasak-e szolgálatra. 1848. október 1-jén Nyíregyháza két nemzetőr századot szerveztek, s az egyik parancsnokává Kralovánszky András nemzetőr századost választották. Ugyanabban az időben az újoncozási törvény alapján újabb 221 fiatalot állítottak ki a honvédség részére. Mindezen munkákban tevékenyen részt vett az idős Kralovánszky. 1848 őszén a vármegye egy nemzetőr alakulatát a Szatmár és Máramaros vármegyei román nemzetiségi mozgalmak lecsendesítésére és a fontos közlekedési utak biztosítására rendelte, s amikor azok szolgálata letelt, a váltást az akkor már 63 éves Kralovánszky András mint az új parancsnok vezette fel, s teljesített ott több mint két és fél hónapon át szolgálatot, egyben mind a Budfalván lévő tábor helyettes parancsnoka. Az akkori viszonyokat, a szabolcsi nemzetőrök helyzetét igen szépen példázza Kralovánszky András egyik jelentése, melyet Péchy László első alispánhoz küldött 1848. december 5-én: „Van szerencsém jelenteni, hogy Madáról 202 embert Kelemen Ferenc százados vezérlete alatt Nagybánya felé elküldtem. A hátra lévő felmaradt 470 főből álló csapatból 3 századot formáltam, és az egész csapattal szerencsésen Szigetre [Máramarossziget – B. J.] megérkeztem. Ahon is kormánybiztos Mihálik Gábor [Mihályi Gábor Máramaros vármegye másodalispánja – B. J.] úrnál magamat bejelentvén, azon rendeletet kaptam, hogy csapattal azonnal Budfalvai táborba induljak, mit is teljesítettem. Ide étszakának idején, sárba, esőbe megérkezvén. Itten Várady Gábor urat, mint főparancsonokot a Máramarosi őrséggel találtam... A szolgálat itten nagyon nagy, mind 24 órára 100 ember kint van szabad ég alatt a forposztokon. Az életmód itten rossz, mert pénzért sem lehet kapni a szükségeseket. De [a] katonának mindent el kell szenvedni [a] haza javáért... Ma ment Budfalváról 200 ember fejszékkel a kapnikai utat bevágni, és torlaszokkal ellátni. Ezek biztosítására adtam 47 fegyveres embert, és így nekem csak 38 fegyveres ember maradt. Bezzeg megjárók, ha az ellenség rám üt. Szigeten csak 59 puskát vettem át a mieinktől, többet nem kaphattam. Nagyon kérem Alispány Urat, méltóztasson hatalmas rendelést tenni és a hátra maradt 130 embert fegyverrel ellátva mentől előbb utánam küldeni...” A jelentésben említett kapnikai út kötötte össze Máramaros vármegyét Szatmárral és Belső-Szolnokkal, ennek biztosítása életfontosságú volt. Ezt a munkát kitűnően oldotta meg az öreg Kralovánszky zászlóalja, melyben az egyik századparancsnoka *Móric* fia volt. A hat hetes szolgálat 1849. január közepén letelt, de a vármegye utasítására még további bő egy hónapig maradt ott az alakulat, s Kralovánszky András tekintélyének, humánus bánásmódjának köszönhetően a legénység elégedetlenségét hamar sikerült lecsendesíteni. Február közepén tért vissza a nemzetőrség Szabolcs vármegyébe, Kralovánszky András kapitányra pedig újabb feladatok vártak. A megyei nemzetőrség jobb kiképzésén, felszerelésén munkálkodott előbb helyettes, majd 1849. május 6-ától már valóságos nemzetőr őrnagyként. 1849 nyarán a rakamazi táborból próbálta nemzetőreivel a Tokaj felől átkelő orosz cári csapatokat feltartóztatni – sikertelenül. Így aztán Móric fiával gerillacsapatot szervezve nyugtalanította, támadta az oroszokat Nyíregyháza környékén. Egy későbbi feljegyzés szerint: „amikor az orosz cár seregei visszanyomták Kralovánszkyékat Nyíregyháza felé, Kralovánszky félre verette a város harangját, hogy mindenki fogjon fegyvert, hogy megállíthassák a hömpölyögve előrenyomuló orosz seregeket. Sajnos Nyíregyházán, sőt a megyében sem talált fegyverfogható embert, hiszen már réges-régen harcoltak azok a lángban álló ország minden részén. Vagy 300 embert szedett össze. Ezeknek sem volt fegyverük. Ennyivel a sok ezres létszámú oroszokkal szembeszállni értelmetlen lett volna. Így azután az öregúr Móricz fiával és a parányi csapattal Nyírbátorba húzódott vissza a cári csapatok elől. Innen kezdte meg harcát szabadcsapatával. Hol itt, hol ott bukkant fel és csapott le az ellenségre.” Személyes példamutatása, hősies magatartása miatt a város minden tagja tisztelte és becsülte. A szabadságharc leverése után gazdálkodott. Tizenhat év múlva, 1865. május 23-án, 78 éves korában hunyt el. Temetése napján az akkor itt állomásozó császári-királyi dragonyosok is kivonultak, s háromszoros sortűzzel búcsúztatták a huszárőrmesterből lett nemzetőr őrnagyot.

Fiai közül hárman a honvédseregben, hárman pedig a nemzetőrségnél teljesítettek szolgálatot. A legidősebb fiú, *Lajos* (1814–1855) közmunka felügyelő és városi képviselőtestületi tag volt. Nemzetőr századossá választották, de szolgálati helyéről nem maradtak fenn adatok. Viszonylag korán, 41 évesen halt meg 1855-ben.

Öccse, *Frigyes* (1816–1879) jogot végzett, ügyvédi gyakorlatot folytatott Nyíregyházán. 1848. március 20-án hét társával együtt nyújtott be kérelmet a város tanácsához, hogy a márciusi forradalom győzelmét méltóképpen, díszkivilágítással ünnepelje meg Nyíregyháza, és kérje a tanács azt is, hogy legyen képviselője a megyegyűlésen. 1848 nyarán az önkéntes zászlóaljat toborozták, saját költségén készítetve el felszerelését, beállt a zászlóaljba. Főhadnagyi rangot kapva egy szakaszt vezetett. Az ozorai győzelem után a horvát foglyokat kísérte el a fővárosba, s ott érte az új szolgálati helyre való kinevezése, a Nyíregyházán akkor szerveződő 43. honvédzászlóaljba vezényelték. E zászlóaljban lett december 16-ától százados és századparancsnok. A gyengén felszerelt, kevés tiszttel ellátott zászlóalj 1849. január 4-én a Kassa alatti csatában megfutott, s a hazaszökött honvédek összegyűjtésére Kralovánszky Frigyeset rendelték haza Nyíregyházára. Munkáját ugyan elkezdte, de 1849. január végén megbetegedett, felgyógyulása után Nyíregyházán helyettes térparancsnok, majd az itteni szállítóház parancsnoka lett. 1867-ben az elsők közt lépett be a frissen alakult vármegyei honvédegyletbe, később a vármegye csendbiztosa lett.

A harmadik fiú, *Kralovánszky Gyula* (1818–1878) 1848-ban éppen 30 éves, okleveles ügyvéd, városi tisztü ügyész. Ő is az önkéntes zászlóaljban, a később legendás hírű szabolcsi 48. honvédzászlóaljban kezdte katonai pályafutását egyből századparancsnokként századosi rangban. Részt vett zászlóalja minden csatájában, s bátor magaviseletét értékelve Buda vára bevétel után az akkor szerveződő miskolci 96. honvédzászlóaljhoz helyezték át, hogy ott erősítse a vitézi szellemet. Új állomáshelyét 1849. június 16-án foglalta el, addig a Tótmegyeren felállított tábori kórház parancsnoka volt, ahol nagy számban kezelték a 48. honvédzászlóalj kolera-betegeit. A szabadságharc leverése után mindenkitől félrevonulva gazdálkodott, míg 1861-ben Nyíregyháza városa főkapitányává nem választotta. Ezt a tisztségét haláláig töltötte be.

Kralovánszky Gusztáv (1820–1849) öccsük szintén jelentkezett a nemzetőrségbe, ahol századosná választották. Részt vett az apja által vezetett nemzetőrszászlóalj rendbiztosító szolgálatában, ahol úgy meghűlt, hogy 1849. január elején, 29 évesen elhunyt.

Kralovánszky Mór (1822–1892), az ötödik fiú a nemzetőrség szervezése mellett 1848 őszén a Nyíregyházán megalakított önkéntes vadászcsapatba is jelentkezett és részt vett a schwechati csatában, majd onnan hazatérve szintén az apja parancsnoksága alatt áll zászlóaljban volt százados, századparancsnok. Végig apja mellett szolgált a szabadságharc bukásáig. 1867-ben a város főügyészévé választották.

A legkisebb fiú, az 1848-ban 21 éves mérnökgyakornok *László* (1827–1887) is az önkéntes nemzetőr zászlóaljban kezdte katonai pályafutását közlegényként. Szabolcs vármegye az október 7-én a hadügyminisztériumhoz írt beadványában a tisztek közé ajánlotta. November 11-én őrmester az akkor honvédzászlóaljja átszervezett alakulatban, 1849. február 1-jétől hadnagyi ugyanott. Budavár ostroma után a Bocskai szabadságharcból szervezett 52. honvédzászlóaljhoz helyezték át főhadnagynak, később századparancsnok, 1849. június elejétől százados. 1849. július 11-én előjárói betegsége miatt ő vezényelte a zászlóaljat a Komárom környéki harcokban. Komáromból menlevéllel érkezett haza, s később aktív szerepet játszott a Szabolcs vármegyei Honvédegylet működésében. 1861 és 1872 között Nyíregyháza tiszti gyámja. Az ő érdeme, hogy az 1885-ben lejegyzett visszaemlékezésével a család és tagjainak tettei fennmaradtak. Szintén ő emlékezett arra is, hogy maga Kossuth Lajos írt köszönő és dicsérő levelet az öreg Kralovánszkyknak egyrészt azért, hogy mind ő, mind pedig fiai példamutóan szolgálnak a magyar szabadság ügyét másrészt pedig ezzel az irrattal nevezte ki az addig helyettes őrnagyi rangban álló Kralovánszky Andrást a nemzetőrség rendes őrnagyává. Ezt a levelet Kralovánszky Frigyes, majd két lánya őrizte, ám az az idők folyamán elkallódott, s amikor Kralovánszky László kutatni kezdett utána, már nem találta elő.

Ilyen család, ilyen férfiakkal bizonyára kevés volt akkor az országban. Az emléktábla pedig legyen a jövőnek is bizonyosság arra, hogy a közösségért, a kivívott jogok megvédéséért hozott áldozat sohasem hiábavaló, még ha arról az utókor néha meg is feledkezik egy időre.

Bene János